

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та соціології

Дипломна робота магістра з теми:
**“Політичний аналіз ідей формування
“утопічного суспільства”**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури Р1-М18 групи

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальності 052 Політологія

Денної форми навчання

Капулова Леся Ярославівна

Науковий керівник:

Вонсович С. Г.,

Доктор політичних наук, доцент

Рецензент: _____
_____

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико – методологічні засади ідей формування “утопічного суспільства”.	
1.1. Генеза ідей “утопічного суспільства” починаючи від Стародавньої Греції – закінчуючи появою християнства..	6
1.2. Епоха Середньовіччя та її вплив на появу утопічних ідей Т. Мора та Т. Кампанелли.....	21
Розділ 2. Концептуальні засади ідей утопічного соціалізму.	
2.1. Початок існування утопічних соціалістичних ідей в Західній Європі та їхній вплив на суспільство.....	32
2.2. Марксизм та його інтерпретації; комуністичні ідеї формування “утопічного суспільства”.....	51
Розділ 3. Особливості розвитку ідей формування “утопічного суспільства” у 20 – 21ст. та їхній вплив на громадськість.	
3.1. Присутність та трансформація утопічних ідей на початку 20 століття, причини поширення антиутопії.....	71
3.2. Поширення та вплив екологічної утопії як певного різновиду утопії політичної.....	76
Висновки.....	81
Список використаної літератури.....	86

Вступ

Актуальність теми. Дана тема була завжди актуальною, починаючи з давніх часів – закінчуючи теперішнім часом. Мало того – вона буде актуальною постійно. Адже кожній людині з народження притаманно мріяти про кращий уклад суспільства, про утопічне суспільство, де є притаманні ті ознаки які людина бажає там бачити. З давніх часів людям жилося нелегко, тому і не дивно що вони мріяли про краще, придумуючи різні утопічні ідеї та ідеальну побудову суспільства. Тому і формувалися ідеї “утопічного суспільства” починаючи від Платона та закінчуючи нашим часом.

Метою даної роботи є проаналізувати ідеї формування “утопічного суспільства”, як вони появлялися, чим їх поява була зумовлена, як вони розвивалися та чи отримали свої прояви у майбутньому.

Отже, обрана мета обумовила необхідність вирішення **таких основних завдань дослідження:**

- Проаналізувати теоретичні основи становлення та формування ідей “утопічного суспільства”;
- Дослідити фактори, чинники та умови, що впливають на формування утопічних ідей про побудову суспільства;
- Визначити основні теоретичні конструкти створення цих ідей;
- Проаналізувати який вплив вони мали тоді на сучасників;

Об’єктом дослідження є ідеї формування суспільства.

Предметом дослідження є ідеї формування саме “утопічного суспільства”.

Методи дослідження. Магістерське дослідження проведено на основі застосування різних загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Відповідно до цілей і завдань наукове дослідження здійснено за допомогою широкої теоретичної методології, в рамках якої використовувалися методи сходження від абстрактного до конкретного, діалектичний, структурно-

функціональний, компаративістський, історичний, системний, біхевіористичний.

Елементи наукової новизни: у роботі було здійснено дослідження основних теоретичних засад політичного аналізу ідей формування утопічного суспільства.

Визначено основні складові конструкти, які входять до структури створення утопічних ідей.

Проаналізовано чинники та умови, які впливають на процес формування утопічних ідей створення суспільного ладу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана у рамках тематик кафедри політології та соціології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Практичне значення результатів дослідження. Положення та висновки кваліфікаційної роботи можуть бути використані для розробки лекційних та спеціальних курсів, навчально-методичних посібників і рекомендацій щодо теми формування «утопічного суспільства». А також, слугувати підґрунтям для подальших теоретичних та практичних досліджень з даної проблематики.

Апробація результатів дослідження: окремі аспекти дослідження були презентовані на науковій конференції студентів КПНУ імені Івана Огієнка. (17 травня).

Публікації на тему магістерської дипломної роботи. Результати дипломної роботи у вигляді статті подані до друку у збірник студентських наукових робіт «Політія».

Джерельна база. Серед дослідників до цієї тематики зверталися Е. Л. Черткова, Ю. Б. Чернишов, В. А. Чаликов, Б. А. Ланін, Н.А. Бердяєв, К. Ремер, Ф. Меньюел, Р. Пельман, Л. Перні, С. Жижек, М. Шімечка, Р. Штекхем, Л.

Сарджент, П'єр Дюбуа, Г. Постель, Емері де ла Круа, Ж. Боле, Д. Елліс, Р. Козеллек, П. Розанвальллон, Г. Клайс, і багато інших.

Структура роботи та обсяг. Структура роботи визначається метою, завданнями та змістом обраної теми. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів (6 підрозділів), висновків та списку використаних джерел і літератури.

Висновки

“Утопія” – це місце, якого насправді не має. Відштовхуючись від цього терміну, відповідно – і “утопічний устрій”, і “утопічна політика держави”, і “утопічні ідеї формування суспільства” – означають насправді одне – що їх на практиці не існує; вони є тільки уявними або здійснювалися невдалі спроби утілити їх у життя. Термін Утопія уперше можна зустріти у творі Томаса Мора – який вирішив назвати свою ідеальну державу-острів “Утопія”. Утопію поділяють на політичну, економічну, екологічну, релігійну, наукову, технологічну.

Також, розрізняють поняття “утопія” та “утопізм”. Де “утопію” – трактують як просто направлення погляду на минуле чи майбутнє, проте вона ніколи не прагне бути реалізованою. А “утопізм” – є планом, програмою спеціальних дій, які прагнуть досягти у реальності, ті яким бажають реалізації.

Є дві гілки зародження утопічних ідей формування суспільства. Де перша – Стародавня Греція та Рим, а друга – перші християнські вчення, зокрема уявлення про Рай. Ці ідеї знайшли відбиток у творах наступників протягом багатьох століть, і надалі є актуальними у теперішньому часі.

Найпершим утопістом вважають саме Платона. Він у своїх діалогах описував своє бачення ідеального суспільства. Платон був сучасником рабовласницької доби, яка – характеризувалась такими особливостями, як постійна війна полісів, підготовкою до війни, повстанням рабів та ін. Значний вплив на Платона здійснив його вчитель Сократ.

Становлення утопічних ідей Платона зумовило життя та розвиток сусідньої Спарти. Вважається що саме концепція Платона була утворена з споглядань та аналізу за суспільним ладом – який спостерігався у Спарті. Платон був захоплений Спартою, саме там він черпав натхнення для своєї утопічної ідеї. Навіть ряд дослідників припускає, що якщо б держава Платона була б реальною – вона була б копією Спарти. Проте, як потім виявилось – вона мала свої негативні сторони – які призвели до її занепаду та розрухи. Звісно вони не спостерігалися у ідеальній утопічній державі Платона.

Утопічна держава-поліс у Платона мала свій ряд особливостей. Вона мала свій цент з Акрополем та агорою, де навкруги вулиці та будинки були максимально схожими один на одного.

Індивідуальність особи тут не схвалювалася та була під підозрою. Досконала держава у Платона асоціювалася з ідеальною людиною – яка керується розумом, є фізично та духовно здоровою, має міцне здоров'я та є повністю розвиненою у своєму ремеслі. Тому у його ідеальній державі запроваджено вбивати кволик немовлят.

Поділ суспільства на класи відбувався наступним чином: філософи, солдати, ремісники.

Кожна людина повинна поділятися за проявленими нею якостями, інші класифікації є суворо забороненими. Вона не матиме змоги здійснити перехід до іншого класу.

Найвищою моральністю у цьому випадку, є те – що кожен виконує тільки свою справу і ні в якому разі не втручається до інших.

Філософи здійснюють фактично управління державою, розподіляють суспільство по класах, зберігають непорушність завершеного ладу, співпрацюють з карними органами – які представлені класом солдат. Ремісники виробляють потрібні речі для проживання, обробляють землю.

Платон засуджував приватну власність, вважаючи – що саме вона є тим нещастям, яке призводить до порушення ладу у державі, сварок та

претендування на одну і тут річ, розбоїв та злочинів. Як наслідок, вважаючи що запобігти цим негативним явищам, він скасував приватну власність та родинну як інститут. Пояснюючи це тим, що усупільнення усіх жінок та дітей, сприятиме загальному благу, адже ніхто не знатиме своїх батьків, дітей та родичів – що призведе до запобігання негативних явищ породжених приватною власністю. Саме через скасування родинно-шлюбних стосунків – і критикували наступниками Платона.

Розкриваючи наступну гілку генези ідей утопічного суспільства – ранніх християнських ідей, - можна зауважити що значну їхню частину становлять уявлення про рай. Появу уявлень про Рай спостерігаються і в Талмуді, і в ранніх християнських текстах. Вони є співзвучними із ідеєю “Золотого віку” написаного Гесіодом. Що дає можливість зробити висновки про те, що ідеї появи утопічного суспільства глибоко взаємопов’язані – із Стародавньої Греції та Риму та релігійними християнськими ученнями, які вмістити в собі і уявлення азійських племен.

Пізніше, існування монастирів і їхньої особливої побудови віднайшли своє у творах Т. Мора, Т. Кампанелли та інших утопістів. Отже, можна визначити, що існування утопічних ідей є взаємопов’язаних елементів, де не можливо простежити конкретну появу утопій – адже вона появилася одночасно і в Азії, і в Греції та в Європі. Утопічні ідеї знаходили своє нове озвучення у творах наступних мислителів. А деякі їхні аспекти повторювалися у вченнях та уявленнях у майбутніх мислителів та філософів.

Аналізуючи політику та життя суспільства у епоху Середньовіччя, можна стверджувати, що явища – які спостерігалися у той час зумовлювали появу утопічних ідей. Зокрема, найвидатнішими із були уявлення про країну Кокань.

У Англії відбувався капіталістичний розвиток, який призвів до занепаду дрібних товаровиробників. Це явище призвело до бідності та зубожіння більшості населення.

Сучасником цього періоду був Т. Мор. Його по праву можна вважати засновником терміну “утопія”, але ні в якому разі не самої утопії. У своїй роботі

“Золота книжечка, така ж корисна, як і забавна, про найкращий устрій держави і про новий острів Утопія” - він засудив тогочасні порядки у Англії та протиставив їм свою ідеальну державу, створену на острові.

Т. Мор був противником приватної власності – вважаючи її причиною негативних явищ, які були присутні і в на той час в Англії. У його утопічній країні є присутня демократія у чистій своїй формі та пропагуються демократичні, загальнолюдські цінності.

Також, характерною особливістю є присутність рабства у Утопії, який і спостерігається в державі Платона. Як результат змови багатих проти бідних – так він характеризував інститут держави.

Т. Кампанелла розглянув ідеальну державу у “Місті Сонця”, де він також, як і його попередники засуджував приватну власність. У його праці проглядається ідея усупільнення усіх жінок та дітей та дітей, що свідчить про відміну родинно-шлюбних стосунків у суспільстві.

Ідеологія епохи Просвітництва дала певний поштовх до подальшого розвитку утопічного соціалізму. Де головними її мислителями були Ж. Мельє, Мореллі, Габріель-Бонно де Маблі, Гракх Бабеф, Анрі де Сен-Сімон, Шарль Фур’є, Роберт Оуен, Етьєн Кабе.

Ці представники соціально-утопічних теорій Заходу, продовжуючи залишатись ідеалістами в питаннях суспільного розвитку, не могли зрозуміти справжньої ролі держави і класової боротьби при капіталізмі. Вони не розуміли ролі народу як рушійної сили суспільного розвитку. Саме тому соціалісти-утопісти були приречені на роль благородних мрійників, ідеї котрих не здатні оволодіти масами і стати матеріальною силою – що перетворює світ.

Появі марксизму можна завдячувати двом видатним мислителям – Карлу Марксу та Фрідріху Енгельсу. Вони у своїй концепції утворення соціалістичного суспільства розвинули ідеї диктатури пролетаріату, пролетарську революцію, а також своєрідні погляди на державу та право.

В. І. Ленін запозичивши основні елементи марксизму, використав їх у своїй концепції яку більш наблизив до поглядів російського суспільства, тобто можна сказати, що він більш інтерпретував погляди К. Маркса та Ф. Енгельса.

Комуністичні ідеї також отримали найбільшого поширення і на території Китаю. Там, вони були представлені соціалістичними поглядами Мао Цзедуна.

Що стосується розвитку та поширеності утопічних ідей формування суспільства у 20 – на початку 21 століття, то вони зазнали певного занепаду – якого спричинили ряд основних факторів, серед яких – бурхливий розвиток НТР, величезна поширеність мережі Інтернет, а також, людство пережило величезну кількість революцій та дві світові війни, які призвели до величезних втрат. Проте, це є тільки основні фактори, насправді їх є значна більшість.

Але утопічні ідеї формування ідеального суспільства не зникли, а просто трансформуючись, перейшли у схожу до утопії – антиутопію. Яка досягла свого піку поширення у 20 – 21 столітті та майже повністю затьмарила утопію. Також, сучасність трансформує утопічні ідеї у межі фантастики. А також, їх найбільше спостерігається у екологічних ідеях суспільства.

Ідеї формування утопічного суспільства перейшли здебільшого у літературний жанр, та на даний момент – не сприймаються більшістю серйозно.

Основним відкриттям – можна вважати те, що ідеї формування “утопічного суспільства” є однією із основ суспільного прогресу, через те що – образ утопічного суспільства пов’язаний із майбутнім, що може сприяти та призвести до соціального розвитку людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Аинса Ф. Г. Реконструкция утопии: Эссе / Пред. Федерико Майора; Пер. с франц. Е. Гречаной, И. Стаф; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького РАН. – Москва: Наследие – Editions UNESCO, 1999. – с. 152.
- 2) Араб-Оглы Э. А. Утопия и антиутопия // Новая философская энциклопедия / Предс. научно-ред. Совета: В. С. Степин. – Москва: Мысль, 2010. – Т. 4. – с. 152-154.
- 3) Артемьева Т. В. От славного прошлого к светлому будущему: Философия истории и утопия в России эпохи Просвещения. – СПб.: Алетейя, – Москва: 2005. – с. 205.
- 4) Асмус В.Ф. Античная философия. – Москва: Высшая школа, 1976. – с. 18-19.
- 5) Асмус В.Ф. “Платон”, // - Київ: 1993. – с. 5-20.
- 6) Ахманов А. С. Логическое учение Аристотеля. – Москва, 1960. – с. 25.
- 7) Баталов Э. Я. Американская утопия (на английском языке). – Москва, 1985. – с. 45.
- 8) Баталов Э. Я. В мире утопии: П'ять диалогов об утопии, утопическом сознании и утопических экспериментах. – Москва, 1989. – с. 45-56.
- 9) Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – Москва, 1990. – с. 5-45.

- 10) Благовестник. Толкование на святыя Евангелія блаженнаго Феофилакта, архієпископа Болгарскаго. СПб., - Москва, 1910. – с. 45.
- 11) Блинников Л.В. Великіе философы: словарь-справочник. – Москва: Логос, 1998. – с. 46.
- 12) Богомоллов А.С. Античная философия. Издательство Московскаго университета, 1985. 1. Асмус В. Платон. – Москва, Мысль, 1969. – 45-58.
- 13) Болдырев Н.Ф. Биографическіе повествованія. Сократ. Платон. Аристотель. Юм. Шопенгауэр. – Челябинск: Урал, 1995. – с. 15-25.
- 14) Болдырев Н.Ф. Сократ. Платон. Аристотель. Юм. Шопенгауэр: Биографическіе повествованія. – Челябинск: Урал, 1995. – с. 20.
- 15) Бонташ П.К., Прозорова Н.С. Томас Мор. – Москва, 1983. – с. 6-8.
- 16) Булатов А.С. Экономика. – Москва: Юрист. 2001. – с. 15.
- 17) Ван дер Варден Б. Л. Пробуждающаяся наука. Математика Древнегo Египта, Вавилона и Греции. – Москва: 1959. – с. 5-6.
- 18) Васильева Т.В. Путь к Платону. Любовь к мудрости или мудрость любви. - Москва: Логос, 1999. – с. 15.
- 19) Васильева П.В. Путь к Платону. Любовь к мудрости или мудрость любви – Москва: Логос Прогресс – традиция, 1999. – с. 26.
- 20) Валіцький А. М. Марксизм і стрибок у царство свободи. Історія комуністичної утопії. Пер. з польської. – Київ: Всесвіт, 1999. – с. 509.
- 21) Волкогонов. “Тріумф і трагедія”. Політичний портрет Сталіна. – Київ: Політвидав України, 1989-1990. – с. 104.
- 22) Волгин В. П. Коммунистическая утопия Кампанеллы. – Москва, 1999. – с. 25.
- 23) Геллер Л., Нике М. Утопия в России / Пер. с фр. — СПб.: Гиперион, - Москва, 2003. – с. 206.
- 24) Геворкян А. Т. Иносказания Платона. – Ереван: Айастан, 1992. – с. 15.
- 25) Гиляров А. Н. Платон как исторический свидетель. Киев, 1891. – с. 9-18.

- 26) Горфункель А. Х. Томмазо Кампанелла. – Москва, “Мысль”, 1969. – с. 25.
- 27) Голенищев-Кутузов И. Н. Данте. – Москва: Молодая гвардия, 1967. – с. 45.
- 28) Голенищев-Кутузов И. Н. Творчество Данте и мировая культура. – Москва: Наука, 1971. – с. 15.
- 29) Горбатенко В. Г. Соціалізм // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 676-740.
- 30) Григория Паламы творения. Т. 2. Фессалоники, - Москва: 1966. – с. 145.
- 31) Гусейнов Р. Г. История мировой экономики: Запад – Восток – Россия: учеб. пособие. / Р. Гусейнов. – Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, - Москва: 2004. – с. 46.
- 32) Дедов Л. М. О марксистской политической экономии и неоклассической экономической теории // Общество и экономика – Москва: 2003. - № 12. – с. 34.
- 33) Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – Москва: Мысль, 1998. – с. 12-45.
- 34) Динкевич А. Закон стоимости: его модификации и ограничители // Экономист – Москва: 2000. - № 12. – с. 50.
- 35) Добротолубие. Т. 4. Глава 34 (на греческом языке) / Преподобный Григорий Синаит. Творения. – Москва: 1999. – с. 12.
- 36) Егоров Б. Ф. Российские утопии: Исторический путеводитель. — СПб.: Искусство-СПБ, - Москва, 2007. – с. 14.
- 37) Энгельс Ф. Анти-Дюринг. – К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч., т. 20. – Москва, 1985. – с. 45.
- 38) Жизнь замечательных людей. Биографич. библи. Павленкова Ф. Сократ. Платон. Аристотель. Сенека. – Москва: республика, 1995. – с. 35.
- 39) Железнов В. Я. История экономической жизни, т. 1, вып. 1. – Москва, 1916. – с. 55-57.

- 40) История политических и правовых учений. Древний мир. – Москва, 1988. – с. 15-45.
- 41) История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории России IX - начала XX в. / Сост.: Мироненко С.В. – Москва, 1991. – с. 20-27.
- 42) Кавцький К. Л. Основи соціалізму. - Нью-Йорк: Видання Української Федерації Американської Соціалістичної Партії, 1918. – с. 45.
- 43) Кагарлицький Ю. А. Що таке фантастика? / Ю. Кагарлицький. – Москва: Художня література, 1974. – с. 352.
- 44) Кампанелла Т. Город Солнца. – Москва, Издательство Академии наук СССР, 1947. – с. 46-58.
- 45) Кармазіна М. Мор Томас // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 465.
- 46) Каутский К. История социализма; Предтечи новейшего социализма / Пер. с нем. Е. К. и И. Н. Леонтьевых. – Москва: Академический проект, 2013. – с. 847-904.
- 47) Костюк В.Н. История экономических учений. – Москва: Центр. 2001. – с. 15-18.
- 48) Кобів Й. М. Поборник соціальної справедливості // Мор Т., Кампанелла Т. Утопія. Місто Сонця. – Київ: Дніпро, 1988. – с. 45-104.
- 49) Кондрашова Е.А. Теория и практика античной демократии: методические указания – Новосибирск, 1994. – с. 46-90.
- 50) Китайские социальные утопии / Отв. ред. Л. П. Делюсин, Л. Н. Борох. – Москва: Наука, ГРВЛ, 1987. – с. 312.
- 51) Кассен Барбара. Значение риторики: От Платона к Перельману // Эффект софистики / Перев. А. Россиуса. – Москва-СПб, 2000. – с. 25-72.
- 52) Козловски П. Общество и государство. Неизбежный дуализм. - Москва: Республика, 1998. – с. 45.
- 53) Ланин Б. А. Антиутопия // Литературная энциклопедия терминов и понятий / Николюкин А. Н. – Москва: Институт научной информации по общественным наукам РАН; Интелвак, 2001. – с. 38-39.

- 54) Ленін В.І. Карл Маркс // Карл Маркс. Капітал. Критика політичної економії. Том 1. Кн. 1. – Київ: Партвидав ЦК КП(б)У, 1934. – с. 47-48.
- 55) Лосев А.Ф. “Жизненный и творческий путь Платона” // Платон, собр. соч., т.1, - Москва, 1990. – с. 12-40.
- 56) Лосев А.Ф. История античной философии в конспективном изложении. 2-е изд., исправл. – Москва, ЧеРо, 1998. – с. 18-20.
- 57) Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии. – Москва: Мысль, 1993. – с. 3-8.
- 58) Лосев А.Ф. Тахо-Годи А.А. Платон. Аристотель. – Москва: Молодая гвардия, 1993. – с. 14-26.
- 59) Лосев А.Ф. Очерк античного символизма и мифологии. – Москва: Мысль, 1993. – с. 25.
- 60) Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. “Теорія політології для тих хто прагне успіху”, - Київ: 1996. – с. 26.
- 61) Лавриенко, В. Н. Философия: учебник для вузов / Под ред. Проф. В. Н. Лавриенко, проф. В. П. Ратникова. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – с. 202-204.
- 62) Львов С. Громадянин Міста Сонця. – Москва, 1979. – с. 15-45.
- 63) Львов С. Л. Гражданин Города Солнца: Повесть о Томмазо Кампанелле. – Москва: Политиздат, 1979. – с. 8-24.
- 64) Мень А.В. История религии: В поисках пути, истины и жизни. В 7-ми т. Т. 4: Греческая религия и философия от эпохи колонизации до Александра. – Москва: Слово, 1992. – с. 23-27.
- 65) Мартынов Д. Е. Западноевропейская утопия и утопическое мышления: некоторые особенности (опыт количественного анализа): Монография в виде рукописи, депонированной ИНИОН РАН № 60050 от 31. 10. 2006. – Казанский государственный университет, 2006. – с. 209.
- 66) Мартынов Д. Е. К рассмотрению семантической эволюции понятия “утопия” // Вопросы философии. – Москва, 2009. № 5. – с. 2-6.

- 67) Мильдон В. Санскрит во льдах, или возвращение из Офира: Очерк рус. лит. утопии и утопического сознания. – Москва: РОССПЭН, 2006. – с. 15.
- 68) Мень А.В. История религии: В поисках пути, истины и жизни. В 7-м т. Т.IV. – Москва: Слово, 1992. – с. 25.
- 69) Мао Цзэдун. Вопросы стратегии партизанской войны против японских захватчиков // Мао Цзэдун. Избранные произведения. Том 2. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1953. – с. 127-189.
- 70) М. Кармазіна. Мор Томас // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 24-25.
- 71) Майбур Е.М. История экономических учений. – Москва, 1997. – с. 2.
- 72) Мінаєв А. В. Генеза та розвиток соціалістичних ідей в ХІХ — на початку ХХІ ст. (короткий історичний огляд) // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність “Історія”. – Чернівці, 2007. – Вип. 4. – с. 6-9.
- 73) Нерсисянц В. С. История политических и правовых учений – Москва: Норма 2002. – с. 4-26.
- 74) Нерсисянц В.С. История политических и правовых учений. – Москва: Инфра М-Кодекс, 1995. – с. 26.
- 75) Лозовицький О. Н. Утопія політична // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 42-44.
- 76) Мироненко О. Г. Платон Афінівський // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 12.
- 77) Лозовицький О. Н. Утопічний соціалізм // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. - Київ: Парламентське видавництво, 2011. – с. 11.

- 78) Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3 /Пер. с древнегреч.; Общ.ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; Авт. вступ. ст. и ст. в примеч. А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи. – Москва: Мисль, 1994. – с. 12-25.
- 79) Плеханов Г. В. Основные вопросы марксизма (изд. 2-е). – Москва: Кооперативное издательство “Московский рабочий”, 1922. – с. 185.
- 80) Платон // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). - Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. – с. 14.
- 81) Российская утопия: От идеального государства к совершенному обществу Философский век. Альманах. Вып. 12 / Отв. редакторы Т. В. Артемьева, М. И. Микешин. - СПб.: Санкт-Петербургский Центр истории идей, 2000. – с. 14-46.
- 82) Риторика - Мацько Л. І. - Платон про риторику - URL:<https://westudents.com.ua/glavy/83067-platon-pro-ritoriku.html>.
- 83) Хмелевский Н. Н. Современные аспекты модификации теории трудовой стоимости // Вестник московского университета – 1992. – Сер. 6. – Экономика - № 1. – с. 11.
- 84) Черненко О. Д. Антиутопии и размышления об обществе будущего / О. Черненко. – URL: propaganda-journal.nett/5321/html.
- 85) Черняк В. Д., Черняк М. А. Антиутопия // Массовая литература в понятиях и терминах. – Москва: Наука, Флинта, 2015. – с. 10-12.
- 86) Чернышов Ю. Г. Социально-утопические идеи и миф о “золотом веке” в древнем Риме: В 2 ч. Изд. 2-е, испр. и доп. - Новосибирск, изд-во Новосибирского университета, 1994. – с. 15-45.
- 87) Catalog of the Scientific Community, Department of History and Philosophy of Science, Indiana University, 1995. – s. 11-15.
- 88) Catholic Encyclopedia, The. Vol. III. Robert Appleton Company, 1908. – s. 11-27.
- 89) Demand the Impossible: Science Fiction and the Utopian Imagination (1986) by Tom Moylan. London: Methuen, 1986. – s. 15.

- 90) Taylor A. E. Plato: the man and his work . – London: Methuen&Co, 2001. – s. 3-6.
- 91) “Galt's Gulch: Ayn Rand's Utopian Delusion” (2012), by Alan Clardy. Utopian Studies 23, - s. 238-262.
- 92) Spirit of Utopia (2000), by Ernst Bloch. See original, Geist Der Utopie, 1923. – s. 45.
- 93) Two Kinds of Utopia, (1912) by Vladimir Lenin. – URL: www.marxists.org/archive/lenin/works/1912/oct/00.htm.
- 94) Richard Mervyn Hare. Plato . – Oxford: Oxford University Press, 1982. – s. 12-14.
- 95) Utopia and Anti-utopia in Modern Times (1987), by Krishnan Kumar. Oxford: Blackwell. 1999. – s. 15-18.
- 96) Utopian Thought in the Western World (1979), by Frank E. Manuel & Fritzie Manuel. Oxford: Blackwell. – s. 12.
-